

CZINEGE SZILVIA

APPONYI GYÖRGY – EGY KORSZAKOKON ÁTÍVELŐ ÉLETÚT

Apponyi György gróf azon kevés magyar közéleti szereplők egyike, aki Magyarország 19. századi történelmét több korszakon át az első sorokból szemlélte, és lehetősége is adódott annak alakításában részt venni. Pályafutásának áttekintése lehetővé teszi annak vizsgálatát, hogyan reagált az egyes korszakok kihívásaira egy konzervatív arisztokrata hivatalnok-politikus, hogyan találta meg helyét a 19. század rendi, átmeneti és polgári korszakaiban, és mennyire tekinthető tipikusnak az életútja. Hivatalnoki és politikusi pályáját a reformkor idején kezdte, hivatalnokként 1827 és 1848 között a vármegyei aljegyzői állástól a magyar udvari kancellári székig jutott el, és emellett 1839-ben bekapcsolódott az ország politikai vérkeringésébe, az 1843–1844. évi országgyűlésre a „fontolva haladó” konzervatív tábor egyik vezető alakja lett. Reformkori karrierjének csúcsa az 1840-es évek második felére tehető, 1844. novemberben nevezték ki második alkancellárnak, majd 1846. áprilisban másodkancellárnak és 1847. novemberben főkancellárnak – ezek az előléptetések csak formálisak voltak, 1844 őszétől az ő szava volt a mérvadó a kancellárián. Kinevezése nem volt szokványos, mivel nem járta végig a hivatali ranglétrát, és második alkancellárként szélesebb jogkört kapott, mint ami indokolt volt.¹

Apponyi kancellári szerepvállalásában egyesítette a politikusi és hivatalnoki szerepköröket, és ez meghatározta karakterét is: lojális, engedelmes és szolgálatkész hivatalnok, és inkább elemző politikus volt, semmint kezdeményező. Nem számított ideologikus alkatnak, nem tekinthető politikai teoretikusnak, viszont magáénak vallotta a „fontolva haladó” elveket, amelyeket előbb az országgyűlésen, majd kancellárként is képviselt. Nem volt ellensége a reformoknak és a haladásnak, hiszen korának viszonyait jól ismerte, és többnyire reálisan értékelt azokat, így azzal is tisztában volt, mely területeken milyen újítások hozhatnak „fontolva haladó” eredményt.

Az 1848-as forradalom megtörte pályáját mind hivatalnokként, mind politikusként, de nem tűnt el a közéletből, a következő évtizedekben ókonzervatív társaival együtt kereste az érvényesülés lehetőségeit. A tanulmányban azt szeretném bemutatni, hogy milyen lehetőségei voltak az átmenet, majd a dualizmus időszakában egy olyan hivatalnok-politikusnak, mint Apponyi György, és hogy ez az általa bejárt út mennyire tekinthető tipikusnak. Több területen próbálkozott érvényesülni több-kevesebb sikerrel: politika, közigazgatás, gazdaság

---

¹ Reformkori pályájáról bővebben: Czinege 2013.

és a közélet egyéb színterei. A forrásadottságok miatt részletesebben fejthető ki politikai és hivatalnoki lehetőségeinek alakulása, de betekintést nyerhetünk egyéb szerepvállalásaiba is.

POLITIKAI KÖZÉLET

Az átmenet időszakában a „fontolva haladó” konzervatívok megnevezése ókonzervatív lett, de nemcsak a nevük változott, hanem a kormányzattal szembeni álláspontjuk is, ugyanis ellenzéki pozícióba kerültek. A szabadságharc idején még hajlandónak mutatkoztak a kormányzattal együttműködni a magyarországi politikát illetően, így már 1849 januárjában Schwarzenberg megbízásából Apponyi elnöklete alatt összeült egy „jó érzelműekből” álló bizottság, hogy erre nézve javaslatokat dolgozzon ki. Barkóczy János, Dessewffy Emil, Jósika Samu, Ürményi József, Szentkirályi Vince és Wirkner Lajos együttműködésének eredményeként egy terjedelmes beadvány született,² amelynek kísérőlevelében Apponyi megnevezte a munkálatok főbb kritériumait, amelyek mentén kidolgozták a teendőket: Magyarország akkori helyzete, az azonnali hatályú intézkedések megnevezése és a később alkalmazandó eljárások számbavétele. Apponyi ezt a munkát előmunkálatnak tekintette, amely megadta a főbb vonásokat és követendő irányelveket, a részletek kidolgozását ezek keresztülvitelének sikerességétől tette függővé. De hiába a segítőkészség, az ókonzervatívok hamarosan a kormány gyanakvásának középpontjába kerültek, Bach egyenesen forradalmároknak tartotta őket. A bécsi sajtóban is negatívan értékelték tevékenységüket, miszerint csak a „korhadt” nemesi jogokat akarják visszaállítani, és ugyanarra törekszenek, mint Kossuth: az Ausztriától való elszakadásra.³ Utóbbi vádat alaptalannak tekinthetjük, hiszen a forradalom előtt és után is több ízben hangoztatták az ókonzervatívok, hogy a magyarság alapvető érdeke a Habsburg-uralom fenntartása. Másrészt az ókonzervatívok tábora nem nézte jó szemmel az idegen hivatalnokréteget az országban, újra vissza akartak térni a nemzeti (= nemesi) közigazgatáshoz, valamint Magyarország korábbi egységéhez.⁴ Mindennek többek aláírásával egy emlékiratban adtak hangot, amelyet át is adtak az uralkodónak, de az nem talált pozitív fogadtatásra, ezért áprilisban a Pester Morgenblatt mellékletében publikálták. Schwarzenberg nehezményezte, hogy az emlékirat megjelent a sajtóban, még mielőtt a minisztérium megtárgyalhatta volna, és ez Bach tetszését sem nyerte el.⁵ Az ókonzervatívokkal szembeni gyanakvás és fellépés vélhetően

² MNL OL D 284-G, a beadványt közli: Schlitter 1920: 92–143.

³ Berzeviczy 1922–1937: I. 195–196. Például: *Die Geißel* 1850. február 7.

⁴ Schlitter 1920: 61.

⁵ Szógyény 1903–1918: II. 14, például a *Religióban* 1850. 48. sz. vagy a *Prefßburger Zeitung* hasábjain 1850. április 17.

az osztrák politikai élet változásainak volt köszönhető. 1851 elején Schwarzenberg egyre inkább a háttérbe szorult, és az új törekvések az abszolutizmus irányába mutattak: Karl Friedrich von Kübeck, aki 1850-től az újjászervezett birodalmi tanács elnöke lett, több emlékiratban fejtette ki nézeteit a követendő irányelveket illetően, és a kivitelezésben nagyobb szerepet szánt a birodalmi tanácsnak, mint a minisztériumnak. Apponyi számára viszont kedvező változás volt, hogy Albrecht főherceg lett Magyarországon a kormányzó, aki hivatala elfoglalása előtt Apponyival akart értekezni a magyarországi állapotokról. Apponyi pedig megragadta az alkalmat, elsősorban azokra a problémákra fókuszálva fejtette ki nézeteit, amelyek sürgősen megoldásra vártak. A főherceg méltányolta Apponyi véleménynyilvánítását, és kérte, a továbbiakban is álljon rendelkezésére ilyen kérdésekben.⁶

Később, 1852. februárban az udvar ismét bizottságot alakított, hasonló céllal, mint 3 évvel korábban. A bizottságok munkájában jellemzően az ókonzervatívok vettek részt, a fent említettek mellett még Szécsen Antal, valamint Szőgyény László is, és közös gondolkodás révén születtek beadványaik, amelyek Apponyi neve alatt kerültek az uralkodó elé. Feltehetően azért az ő nevével, mert korábbi főhivatalnokként jobbak voltak a kapcsolatai az udvarban, mint társainak, több alkalommal járt audiencián az uralkodónál. Apponyi és az ókonzervatívok beadványainak közös jellemzője, hogy jól felméri a fennálló helyzetet, felismerik a közélet azon területeit, ahol szükség van beavatkozásra, javításokra, amelyekhez útmutatóként megadják az irányelveket, de praktikus instrukciókat nem fogalmaznak meg, hogyan kellene az elveket a gyakorlatba átültetni. Emlékiratának az udvarban nem tulajdonítottak jelentőséget, Albrecht főherceg úgy vélte, a gróf tervezete nem korszerű, olyan, mintha egy korábbi időszakra született volna, ezért véleménye szerint Apponyi aláírása helyett Kossuthénak kellene ott lennie, Schwarzenberg is korábbi nézetét hangoztatta: az Apponyi-féle rendezés forradalomhoz vezetne. Szőgyény emlékei szerint Apponyi a miniszterek által felvetett kifogásokra és kérdésekre érdemben tudott reagálni, de célt nem ért vele, sértve távozott a tanácskozásról.⁷

Újabb lehetőséget az érvényesülésre 1860 tavaszán kapott, amikor az uralkodó megerősített birodalmi tanácsot állított fel, amelybe kinevezett rendkívüli birodalmi tanácsosnak néhány vezető magyar politikust, köztük Apponyi Györgyöt is élethossziglan.⁸ Apponyi, Majláth és Barkóczy azonban eleinte vonakodtak elfogadni a felkérést,⁹ Szőgyény beszámolója szerint Apponyi nyugtalan volt, a császárnál nem egyszer audiencián is volt annak

⁶ Szőgyény 1903–1918: II. 47–48; Kempen 1931: 242; Berzeviczy 1922–1937: I. 269.

⁷ Szőgyény 1903–1918: II. 58–59; Berzeviczy 1922–1937: I. 315–319; Sashegyi 1965: 58–59.

⁸ AT ÖStA HHStA KA RR Verstärkter RR Präsidial 1860: 88; Berzeviczy III. 68; *Pesti Napló* 1860. május 2. A császári nyíltparancsot közli: Szőgyény 1903–1918: III. 178–180. A kinevezettek névsorát lásd részletesen: Szőgyény 1903–1918: III. 184–186.

⁹ *Politikai Ujdonságok* 1860. május 17.

érdekében, hogy felmentsék a tiszttól,¹⁰ de az uralkodó nem fogadta el felmentési kérelmét, így végül elfogadta a tisztséget – s ennek hatására Mailáth és Barkóczy sem utasították vissza a kinevezést.¹¹ A megerősített birodalmi tanács május 31-én ült össze, és szeptember 29-ig 20 ülést tartottak a magyar udvari kancellária épületében. Apponyi kezdeti vonakodása ellenére aktívan részt vett a munkában, de fontosnak tartotta megjelölni saját pozícióját birodalmi tanácsosként: nem az ország képviselőjének tekinti magát ebben a tanácsban, hanem csak egyéni nézeteinek kinyilvánítására érzi magát jogosultnak, ugyanakkor nem áll szándékában a törvényes kereteket megsérteni.¹²

Az ókonzervatívok a birodalmi tanács munkájában való részvételük átmenetei sikereként könyvelhették el az októberi diploma megszületését, amelynek létrejöttében jelentős szerepet játszottak, és ennek köszönhetően jutottak újra hivatali megbízáshoz, így Apponyi is: a diploma értelmében ugyanis visszaállították a magyar központi kormány szerveket, amelyek élére ókonzervatív politikusokat választottak. Apponyi az országbírói tisztséget kapta, de nem első körben számoltak vele: eredetileg Cziráky János grófot, Fejér megye főispánját akarták kinevezni.¹³ Tizenkét év után újra hivatalnok lett, és ezzel együtt újabb feladatok vártak rá: egy országbírói értekezleten kidolgozni a törvénykezés ideiglenes rendezését és megtenni az előkészületeket az országgyűlés összehívására, amelynek főrendi házában az uralkodó távollétében ő elnökölt.

Apponyi és az ókonzervatívok törekvéseire a februári pátens kibocsátása,¹⁴ majd az országgyűlés berekesztése kedvezőtlenül hatott, de az uralkodó 1862 végén újból kérte a véleményüket Magyarország helyzetének rendezése kapcsán – újra Apponyi neve alatt érkezett a beadvány. A napokon át tartó tanácskozás eredményeit Apponyi jegyezte le és szerkesztette emlékiratba,¹⁵ amely a Pragmatica Sanctióból indul ki, és a fő feladatot pedig abban látja, hogy a meglévő államjogot összhangba hozzák a birodalom érdekeivel és a megváltozott politikai helyzettel. A memorandum főbb pontjai a majdani kiegyezés

¹⁰ Apponyi 1860. május 10-én és 24-én is járt az uralkodónál – az audiencialistáról csak a látogatás ténye ismert, a tartalmi vonatkozások Szógyény visszaemlékezésében maradtak ránk. AT ÖStA HHStA OkäA Serie B 496. Szógyény 1903–1918: III. 32–35.

¹¹ Szógyény 1903–1918: III. 37–40.

¹² Beszédét közli: *Pesti Napló* 1860. június 5-i szám; Szógyény 1903–1918: III. 42–43.

¹³ MNL OL D 185 1861:29; Szógyény 1903–1918: III. 72; Berzeviczy 1922–1937: III. 170. „Kedves gróf Apponyi. Midőn arra indítatva érzem magamat, hogy önt, – bízván önnek magyar királyságom törvényei-, s alkotmányserű intézményeiben kitűnő jártasságában, valamint az államszolgálatban gyűjtött gazdag tapasztalataiban, magyar királyságom országbírójává nevezem ki, – örömemre szolgál, önnek – a személyemhez ragaszkodásnak ezen alkalommal is tanúsított bizonyítványáért, s a közjó-, s az annak előmozdítására irányzott szándékaim iránti buzgalmaért – különös elismerésemet fejezni ki. Ferenc József s. k.” *Politikai Ujdonságok* 1861. január 17.

¹⁴ Apponyi Desseffy Emilnek írott levelében a februári pátensről: „ez volt a legrosszabb, ami történhetett, egy pompás öngyilkosság! Soha nem gondoltam volna, hogy félreismerem a monarchia érdekeit.” 1861. február 10. MNL OL P 90-5/e-2.-No.6; idézi: Deák 2005: 698.

¹⁵ Kónyi 1903: III. 301–302, az emlékiratot közli 302–315; Berzeviczy 1922–1937: IV. 15; Deák 2005: 711.

alapjait vetették meg: a két állam kapcsolata évszázadok óta dualista alapokon nyugszik, ezért ezen az alapon kell újra rendezni a viszonyokat. Ehhez javasolta, hogy határozzák meg a közös érdekeket, vegyék revízió alá a 48-as törvényeket, és módosítsák a februári pátenst. A közös ügyeket a magyar országgyűlés és az uralkodó van hivatva meghatározni, ezek megtárgyalására a két törvényhozó testület delegációkat választ egyenlő arányban. A két delegáció közös tanácskozást követően törvényerővel bíró határozatot hoz, amelyet az országgyűlés törvénybe iktat. A közös ügyek az emlékirat írója szerint a külügy, hadügy illetve a monarchia pénzügyi és kereskedelmi érdekei. A közös ügyek képvisellete és kezelése közös birodalmi miniszterekre bízandó, akiknek kinevezése dualisztikus egyenlőség alapján történik. Az emlékirat azonban kedvezőtlen fogadtatásra talált,¹⁶ „...a beadványaim balszerencsések, vagy túl korán utasítják el őket, vagy túl későn fogadják el.”¹⁷ – kommentálta Apponyi. Az újabb kudarc után 1863. márciusban lemondott országbírói hivataláról, de a politikai közéletől továbbra sem vonult vissza.¹⁸

A soron következő 1865–1867. évi országgyűlésen mind a két törvényhozó ház munkájában részt vett, ugyanis Apponyi más főurakhoz hasonlóan képviselőnek jelöltette magát, Pozsony vármegye somorjai választókerületében indult.¹⁹ A képviselőház munkájában aktívan részt vett, bizottságoknak is tagja volt: az uralkodót és feleségét köszöntő, a válaszfeliratot átadó küldöttségekbe, valamint a koronázási hitlevelet kidolgozó országos bizottságba is beválasztották. 1867 őszén mondott le a képviselőségről,²⁰ ezt követően a főrendiház ülésein vett részt. Főként olyan okfejtésekbe ment bele részletesebben, amelyek közjogi vagy jogi kérdéseket vetettek fel, ellenvetései sem a törvényjavaslatok tartalmi tényezőjével kapcsolatban voltak, hanem inkább formai jellegűek. Ezen az országgyűlésen egy véleményen volt Deákkal és körével, ezt mutatja, hogy a törvényjavaslatok elfogadásakor mindig igennel szavazott, és ezeken az üléseken felszólalása sem volt.²¹

A következő országgyűlések főrendiházának tagja volt, az 1872-re tervezett választásokra pártot akart alapítani, aminek gondolata már 1860-ban felmerült benne, akkor

¹⁶ MNL OL D 185 1862: 307, Drei Jahre Verfassungstreit 179; Berzeviczy 1922–1937: IV. 15–17; Sashegyi 1965: 97–98.

¹⁷ Drei Jahre Verfassungstreit 180.

¹⁸ Berzeviczy 1922–1937: III. 349; MNL OL D 185 1861: 662; *Pesti Napló* 1861. augusztus 29; Kónyi 1903: III. 301–302, az emlékiratot közli 302–315; Berzeviczy 1922–1937: IV. 15, 24; Deák 2005: 711.

¹⁹ Már 1865 nyarán szárnyra kapott a hír, hogy képviselőként indulni fog az országgyűlési választásokon, és azt követően folyamatosan jelentek meg róla esélylatolgató hírek. Többek között: *Fővárosi Lapok* 1865. október 4; *Politikai Ujdonságok* 1865. október 18. A *Pesti Hírnök* így kommentálta Apponyi jelöltségét október 30-i számában: „Angliában 10–20 választókerület is vetélkednék, hogy oly nagy államférfiakat, mint Apponyi György vagy Szécheny Antal megnyerhessenek. Ily tapasztalt férfiaknak a kiegyenlítés kérdésében leginkább az alsóházban lehetne hasznát venni.”

²⁰ Képviselőházi napló 1865. 1–5. kötet.

²¹ Főrendiházi napló 1865.

még Vay Miklóst akarta annak élére²² – nem számolt magával lehetséges vezetőként. Igaz ugyan, hogy az ókonzervatív politikusoknak megvolt a maguk helye a Deák-párton belül, Apponyi azonban kül- és belpolitikai okok miatt szükségét érezte a különállásnak. Egy katolikus konzervatív párt megalapításáért nagy anyagi terheket vállalt, és ennek kapcsán az esztergomi érsekkel is felvette a kapcsolatot,²³ de sem az 1872-es, sem az 1875-ös választásokon nem sikerült a várt eredményt elérnie, törekvése egy felekezeti párt létrehozására korainak bizonyult.²⁴ Ezt követően vonult vissza az aktív politizálástól és töltött több időt külföldön, illetve birtokain, és foglalkozott gazdálkodással.

Apponyi politikai pályájának fent kiemelt epizódjai szemléltetik, hogy mind az ókonzervatívok körében, mind az udvarban töretlen volt a tekintélye, annak ellenére is, hogy ezekben az években nem övezte siker az udvar felé történő kezdeményezéseit, amelyek azonban jórészt az ókonzervatívok közös kezdeményezései voltak, nem teljesen Apponyi egyéni akcióiról volt szó. A töretlen bizalmat mutatja továbbá egy-két elejtett megjegyzés elvbarátai részéről vagy egy-egy gesztus az udvar részéről. Például Dessewffy Emil Jósikának írott levelében (1859. szeptember 2.) betekintést adott készülő programjába, és kérte őt, hogy kezéből ne adja ki a levelet, ne szóljon róla senkinek, csak Apponyival beszélje meg titokban.²⁵ Később, az országgyűlés ideje alatt Sennyey a következőképpen nyilatkozott róla: „György barátunk igen jól hat az emberekre. Az ő positiója most valóban megfizethetetlen.”²⁶ Noha sorozatban érték a visszautasítások és a kudarcok, 1854-ben mégis egy magas rangú kitüntetést kapott, a Lipót-rend nagykeresztjét.²⁷

Elvbarátai és az udvar is kompetens politikusként számoltak vele, továbbra is úgy kezelték, mint aki tisztában van a fennálló körülményekkel, átlátja őket, és kész megoldási javaslatokkal előállni, más kérdés, hogy azok saját véleménye szerint is akkor még idő előttiek voltak. Ókonzervatív politikusként az organikus szemlélet jegyében Magyarország jövőjét a birodalmon belül képzelte el a korábban fennállt alapokon és a két fél konszenzusos együttműködésén nyugodva, így a dualizmus intézményével elégedett lehetett.

²² Levele Vay Miklósnak 1860. október 24-én. Közli: Vay 1899: 318–319.

²³ Apponyi György levelei Simor János hercegprímásnak 1872. EPL Simor titkos levéltára.

²⁴ Fazekas 2002: 461–469.

²⁵ Dessewffy Emil levele Jósika Samunak 1859. szeptember 2. közli: Kónyi 1903: II. 225–233.

²⁶ Sennyey Pál Dessewffy Emilnek 1861. március 31. MNL OL P 90-5/e-11.-No.7.

²⁷ AT ÖStA HStA HA LO 49. Nr. 75. A kitüntetésről a lapok is tudósítottak, például *Deutsche Allgemeine Zeitung* 1854. április 27; *Ost Deutsche Post* 1854. május 25.

A KÖZÉLET EGYÉB SZÍNTEREI – LAPALAPÍTÁS

Apponyit a politikai fórumokon ért sorozatos kudarcok nem tántorították el távlati céljaitól, amelyek megvalósítása érdekében olyan új területeken is kipróbálta magát, mint a hírlapok világa, ahol korábban csak témaként találkozhattunk vele, íróként, szerkesztőként vagy tulajdonosként azonban nem merült fel a neve. Az új próbálkozásra 1864 novemberében került sor, Bécsben útjára indította a *Die Debatte* című napilapot, amelynek szerkesztésére Ludassy Mórt kérte fel.²⁸

A lap az előfizetési felhívásában fogalmazta meg fő célkitűzését: a magyar kérdés megvitatása és megoldása a magyar érdekeknek megfelelően. „A kérdés jogi és nem hatalmi természetű. A birodalom részei vitában állnak egymással, [...] a problémát a korona és a népek hivatalos képviselte között létrejövő törvényes megegyezés útján kell megoldani.” Fontosnak tartotta hangsúlyozni, hogy – noha az októberi diploma és a februári patens alkotmányos elveire hivatkozik – nem élvezi a kormány támogatását, de támogatja azt a megegyezés folyamatában, továbbá pártsemleges, a nép szócsove kíván lenni Lajtán innen és túl.²⁹ 1865 elején pedig – Apponyi aláírásával – egyesült a Wiener Lloyd című lappal, amely ezentúl *Die Debatte und Wiener Lloyd* néven jelent meg változatlan formában és tartalommal. Egy titkosrendőri jelentés szerint azért történt mindez, hogy Apponyiék és Deákék ezen a fórumon egyesüljenek ellenzékként.³⁰

A *Debatte* hasábjain minden fontos eseményről tájékoztatták az olvasókat, Európa-szerte voltak tudósítói, Ludassy szerint a lap a „legkeményebb ellenzéki közlöny volt Bécsben”, de a szigorú cenzúra ellenére akadálytalanul megjelenhetett.³¹ Apponyi ’Von der Theiß’ írói álnév alatt publikált cikkeket 1864 és 1865 folyamán. Ezekben főként a magyar kérdéssel és a dualizmussal foglalkozott, álláspontjának alátámasztására sokszor történeti áttekintéssel az organikus szemlélet jegyében. Apponyi cikkeit más sajtóorgánumok például a *Narodny Listy*, a *Neue Presse* vagy az *Ostdeutsche Post*, is nyomon követték, és olykor reagáltak is egy-egy megjegyzésére, különösen azokra, amelyek a dualizmussal kapcsolatosak voltak.³² Ezen kezdeményezésének az lett az eredménye, hogy intenzívebbé vált a kapcsolat az ókonzervatívok és a Deák-párt között, Apponyi és Deák álláspontja elkezdett közeledni

²⁸ Ludassy Mór (1829–1885) magyar–osztrák újságíró, 1849-ben tűnt fel az *Esti Lapok* szerkesztőjeként, majd Bécsbe költözött, több lapnál, például a *Morgen-Post*nál, újságíróként dolgozott, ő alapította a *Wiener Telegraphot* és *Pesten* a *Feierabend* című lapot. Paupier 1960: I. 129–130; Deák 2007: 119–120; Rózsa 2015: 55.

²⁹ *Pränumerations-Einladung. Die Debatte* 1864. november 13.

³⁰ AT ÖStA HHStA MdÄ IB BM-Akten 1865: 565.

³¹ Kónyi 1903: III. 414.

³² Például az 1865. szeptember 9-i számban a *cseh folyóirat* kommentárját.

egymáshoz, ezért jelenhetett meg a *Die Debatte*-ban Deák 1865-ös májusi programja,³³ ami sok hasonlóságot mutatott Apponyi fentebb már említett 1862. év végi beadványával.

Az országgyűlés megnyitásával a politikai küzdelmek színtere Pest lett, így szükségessé vált ott is jelen lenni, ezért Ludassy 10 000 forintért megvette a Magyar Világot Heckenast Gusztávtól 1865 végén.³⁴ Névleg Ludassy volt a tulajdonosa, de a háttérből Apponyi instruálta. A lap kezdetben 3500 példányban jelent meg, majd csökkent íranta az érdeklődés, és Apponyinak is nehézségeket okozott a finanszírozása,³⁵ így 1866 végén beolvadt a *Sürgönybe*.³⁶

Apponyi legközelebb a pártalapítás kapcsán próbálkozott újra lapindítással. 1872. márciusban Pozsonyban jelent meg német nyelvű hetilapként a *Der Katholik* című folyóirat, amellyel a pártszervezési munkáját akarta más fórumon keresztül is támogatni.³⁷ A lap azonban nem volt sikeres, amihez hozzájárulhatott egyrészt, hogy Pozsony ekkor már nem számított az ország központjának, így az újság vidéki hetilap maradt, másrészt a tartalom: az egyházpolitikai témák iránt az olvasóközönség ekkor még nem mutatott nagy érdeklődést. A szerkesztőség több manővert is elkövetett annak érdekében, hogy növelni tudják a példányszámot, például 1874-től *Das Recht* címen jelent meg a lap felekezeti jelző nélkül, de tartalmában nem változott, vagy neves publicistákat alkalmaztak, például Karl Vogelsangot, aki az osztrák keresztényszocializmus egyik megalapítójának számít.³⁸ Mindezen törekvések és az egyház anyagi támogatása³⁹ nem bizonyultak elegendőnek a pénzügyi problémák megoldásához, ezért 1879 nyarán megszűnt a lap.

Apponyi lapalapítási kísérletei összességében nem jártak sikerrel, rengeteg pénzét és energiáját emésztették fel. Némi sikert a *Die Debatte* folyóirattal sikerült elérnie, hiszen megvalósult az a cél, amiért létrehozta, hogy párbeszédet teremtsen a dualizmusról, ami mint a párbeszéd célja, létre is jött. A *Der Katholik* esetében azonban összetettebb kérdéssről van szó, mert egyrészt az 1870-es évek elején még nem jött el az ideje az egyházpolitikai kérdésekről való eszmecserének, másrészt az érintett felek, az egyház és a (konzervatív) politikusok érdekeit sem sikerült összhangba hozni, s ez vezethetett a pártalapítás kudarcához is.

³³ *Die Debatte* 1865. május 7–9, magyarul közli: Kónyi 1903: III. 422–429.

³⁴ A *Die Debatte* olvasóinak is felhívta a figyelmét erre a lapra az előfizetési rovatban, például az 1865. december 12-i számban.

³⁵ Kecskeméthy naplója 208.

³⁶ Deák 2007: 125–126.

³⁷ Tóth 1933: 512–535.

³⁸ Vogelsangról bővebben: Tóth 1933: 520–524; Klopp 1930.

³⁹ Apponyi György levelei Simor János hercegprímásnak 1872–1879. EPL Simor titkos levéltára.

A KÖZÉLET EGYÉB SZÍNTEREI – MECÉNÁS

Apponyi mint közéleti szereplő rendszeresen felbukkant a sajtó hasábjain, a reformkor idején objektív tényközlő híradásokban vagy kancellári tevékenységét bíráló negatív kontextusokban. Az átmenet és a dualizmus időszakában azonban már nemcsak politikusi ténykedéséről olvashatunk, vagy bukott kancellárként írnak róla, hanem más jellegű híradások is megjelentek Apponyiról: családapaként, valamint a kulturális és tudományos élet mecénásaként is beszámolnak megjelenéseiről. Ezek között voltak kisebb (feltehetően reprezentatív jellegű) bizottsági megbízások, ünnepek, például 1852 folyamán Budán új köztéri világítóttesteket helyeztek el, és ennek apropóján ünnepséget is szerveztek. A szervezőbizottságba Apponyit is meghívták Szécheny, Wenckheim, Zichy és más grófok mellett.⁴⁰ Vagy amikor 1853 őszén, szeptember 17-én az Orsovánál megtalált Szent Koronát és a koronázási jelvényeket a budai Szent István-kápolnába szállították az Albrecht gőzössel, és az ékszereket egy főurakból álló bizottság és tanúk hitelesítették, az utóbbiak között Apponyit is megtaláljuk.⁴¹ Részt vett fiával együtt 1873 nyarán a Margit-szigeten tartott jótékonsági hangversenyen és táncmulatságon, amelyet a Gazda-asszony Egylet árváinak megsegítése végett szerveztek meg.⁴² Gyakran vállalt testvérével együtt is anyagi áldozatot: 1853. júliusban birtokaikból 200 forintot adományoztak egy Bécsben épülő emlék- és imaház építésére,⁴³ vagy a következő év nyarán 43 000 forintot írtak alá az államkölcson ügyében.⁴⁴ A kultúra pártolójaként 1855-ben a Szent István Társulat tagja lett,⁴⁵ az év őszén 500 forintot adományozott a Nemzeti Színházi Nyugdíjintézet pénzalapjának növelésére,⁴⁶ majd 1857. márciusban 2000 forintot adományozott az Erdélyi Múzeumegylet javára.⁴⁷ 1856 őszén beíratta fiát kalksburgi a jezsuita iskolába, s ez alkalommal 20 000 forintot adott át az intézménynek földtehermentesítési kötelezvényekben.⁴⁸

A tudomány pártolójaként 1856-ban évenkénti 10 forint támogatást ígért a tervezett Magyar Történelmi Emlékek Gyűjteménynek, amellyel többedmagával lehetővé tették a folyóirat megindítását is.⁴⁹ 1858. december 19-én a MTA igazgatótanácsának tagjává

⁴⁰ *Die Presse* 1852. június 6.

⁴¹ *Ost Deutsche Post* 1853. szeptember 14; *Die Presse* 1853. szeptember 18; *Pesti Napló* 1853. szeptember 17. A hitelesítési jegyzőkönyvet közli magyarul a *Pesti Napló*, németül a *Wiener Zeitung* 1853. szeptember 24-i számaikban.

⁴² *Fővárosi Lapok* 1873. július 2.

⁴³ *Budapesti Hírlap* 1853. július 10.

⁴⁴ *Wiener Zeitung* 1854. augusztus 23.

⁴⁵ *Katholikus Néplap* 1855. április 18. és 25.

⁴⁶ *Budapesti Hírlap* 1855. szeptember 6.

⁴⁷ *Budapesti Hírlap* 1857. március 25.

⁴⁸ *Deutsche Allgemeine Zeitung* 1856. október 9; *Katholikus Néplap* 1856. október 15.

⁴⁹ Magyar Akadémiai Értesítő 1856: 622–623.

választották meg,⁵⁰ és haláláig a testület tagja maradt.⁵¹ Jótékonyági tevékenységéből szűkebb hazája sem maradt ki, az 1850-es években Thaisz János plébános szervezésében új iskolát építettek a Pozsony megyei Fél községben, amelyet mások mellett Apponyi György is finanszírozott, továbbá 1870-től kezdve évente 26 méter hasábfát adott saját erdejéből az iskola fűtésére.⁵² Mindeközben az éberhardi iskola működését is támogatta,⁵³ valamint a bezői római katolikus iskola és tanítólak építésére is adományozott 300 forintot és 4000 téglát.⁵⁴ 1888 tavaszán a csallóközi éhínség idején az ő költségén látták el kenyérrel az éhező lakosság egy részét.⁵⁵ Az említett példák jól látszik, hogy Apponyi mindig adott okot arra, hogy a hírlapok megemlítsék, és ezek a közlések hozzájárultak ahhoz, hogy a közvéleményben róla kialakult negatív kép pozitívvá váljon, és kancellári szerepvállalása a feledés jótékony homályába vesszen. Erre különösen jó példa a Fővárosi Lapok megemlékezése „A legidősebb excellenciás”-ról 1894-ben, belső titkos tanácsosi kinevezésének 50. jubileuma apropóján.⁵⁶

GAZDASÁGI ÉLET

A reformkor idejéből nem rendelkezünk arra vonatkozóan adatokkal, hogy Apponyi a gazdasági élet színterén feltűnt volna valamilyen formában. Ennek oka nyilvánvalóan hivatalnoki állása volt, amely már elég korán elszólította őt vármegyéjéből, így a családi birtokigazgatás mindennapjaiból is kimaradt, hiszen hivatása bécsi és pozsonyi jelenlétet igényelt. Apponyi birtokai a 19. század második felében Békés, Csanád, Pozsony és Ung vármegyékben voltak, ez 1893-ban összesen 7198 kataszteri hold terület,⁵⁷ ezért elkerülhetetlen volt, hogy előbb-utóbb a nagybirtokosi életmód ezen formájába is aktívabban bekapcsolódjon, amire leginkább az 1870-es évek második felétől került sor, amikor már egyre kevésbé volt résztvevője a politikai közéletnek. A felvidéki Éberhardot apjától örökölte 1849-ben, aminek igazgatását 1866-ban, édesanyja halálakor vette át. 1845-ben felesége, Sztáray Júlia öröksége révén lett a telekgerendási pusztá tulajdonosa,⁵⁸ amelynek legnagyobb birtoka az övé volt, ez 1890-es

⁵⁰ MTA KIK Kt RAL K 1307 Igazgatótanács üléseinek jegyzőkönyve, XXII. ülés 1858. december 19. két megüresedett helyre választottak új tagokat, Sina Simon 8 szavazattal kapta meg az egyiket, Apponyi 5 szavazattal a másikat. Magyar Akadémiai Értesítő 1858: 635–636, a kinevezésről a *Wiener Zeitung* is tudósított, 1859. január 4-i számában.

⁵¹ Akadémiai Almanach 1858–1899.

⁵² Komlóssy 1896: 542.

⁵³ Komlóssy 1896: 543.

⁵⁴ *Budapesti Közlöny* 1890. június 4; *Fővárosi Lapok* 1890. június 5.

⁵⁵ *Fővárosi Lapok* 1888. március 24.

⁵⁶ *Fővárosi Lapok* 1894. november 20. és 30.

⁵⁷ Lórintei 1893: 11.

⁵⁸ Réthy–Kiss–Miklya 2000: 57; Szilágyi 2018: 85.

adatok szerint összesen 3867 kataszteri hold, amelyből 1300 kat. h. az apácai határban volt. Gerendáson 1858 és 1862 között építették ki a majorság alapjait Korossy Camilló gazdasági igazgató irányítása alatt. Korossy 1833-ban ismerkedett meg Apponyival Bécsben, s ez az ismeretség későbbi életére meghatározó jelentőséggel bírt. A szabadságharcot követően fogságba esett, és többek között Apponyinak is köszönhető volt, hogy szabadon engedték. Ezután Halléba ment, ahol elvégezte a gazdasági főiskolát, és 1857-ben vette át Apponyi gerendási és vandhái birtokainak igazgatását, amelyet negyven éven keresztül végzett. Korossy mindent a legjobb tudása szerint alakított át, az 1857-ben legelőként és rideg állattartásra használt pusztán bevezette a kapásnövényeket, és korszerű gépeket szerzett be. Emellett gazdatiszti, cseléd- és kertészlakásokat is építtetett, Haan beszámolója szerint Apponyinak a vandhái pusztán „derék tisztí és gazdasági épületei” voltak.⁵⁹ Intézkedései jóvoltából a majorság virágzásnak indult, ami magával hozta, hogy nőtt a cselédség létszáma, így javaslatára Apponyi 1862-ben Szent István tiszteletére kápolnát építtetett, hogy a cselédségének ne kelljen Csabára templomba menni, valamint iskolát is alapított majorságában. A gerendási birtok gazdálkodására vonatkozóan nem igazán maradtak fenn iratok,⁶⁰ pontos adatok is csak az 1890-es években készült birtokosokra vonatkozó összefoglalókból, gazdacímárakból nyerhetők Apponyi birtokaira vonatkozóan, az ezt megelőző időszakról egy-egy hírlapi említés alapján tájékozódhatunk. A Gazdasági Lapok beszámolója szerint 1857 tavaszán a Csaba közelében fekvő szentmiklósi pusztájából 500 holdat hasított ki, hogy mintagazdaságot állítson.⁶¹ Beszámolnak a lapok arról is, hogy gerendási dohányültetvényével több alkalommal is részt vett mezőgazdasági kiállításokon, és nemcsak ő maga, hanem munkásai is díjat nyertek.⁶² De nemcsak a dohányültetvénye volt kiemelkedő, hanem állattenyésztete is, Békés vármegyében az arabs félvér ménessel, ungi birtokain pedig szarvasmarhával tűnt ki.

További birtoka volt Csanád vármegyében Apácza község, ahol ő volt az 5. legnagyobb birtokos 493 kat. h. területtel. Ung vármegyében Zahar községben 401 kat. h. területtel rendelkezett, Bező községben egyedüli birtokosként pedig 2945 kat. holddal. Pozsony vármegyében Hidas községben 228 kat. h., Kürtben 303 kat. h., Fél községben 905 kat. h. és Eberhardon 1284 kat. h. földet birtokolt. Birtokai kihasználására összességében jellemző, hogy a legnagyobb részt a szántó, majd a legelő, illetve erdő tette ki belőle.⁶³ Az 1897-es gazdacímár szerint már csak a Pozsony vármegyei Eberhard volt Apponyi tulajdonában, összesen 2699 kataszteri hold területtel, amelynek nagy része (1446 k. h.) szántó, erdő (764 k. h.) és legelő (328 k. h.), kisebb részt tesznek ki a kert, rét és nádas részek, valamint a földadó alá nem

⁵⁹ Haan 1866: 19.

⁶⁰ Haan 1866: 29; Karácsonyi 1896: II. 123; Márkus (szerk.) 1936: 224; Réthy-Kiss-Miklya 2000: 60–61, 69–72.

⁶¹ *Gazdasági Lapok* 1857. április 23; Haan 1866: 24.

⁶² Budapesti Közlöny 1871. november 29; 1875. április 21; 1876. április 26; 1885. szeptember 26.

⁶³ Németh (szerk.) 1893. Békés 131, Csanád 188, Pozsony 529, Ung 783.

eső területek. Az adatok szerint jól gépesített gazdaságot visznek Eberhardon, és jelentős állattenyésztettel rendelkezik, főként juhot és szarvasmarhát tartottak.⁶⁴

A birtokgazdálkodáshoz kapcsolódóan csak néhány olyan adat áll rendelkezésünkre, amelyek mutatják, hogy Apponyi foglalkozott ugyan birtokainak igazgatásával, de nem ezek a teendők tették ki mindennapjait. Az átmenet időszakában inkább az egész országot érintő gazdasági kérdésekkel volt elfoglalva, amelyek közül az egyik fontosabb a vasútépítés volt, amely az 1850-es években kapott egy újabb lendületet, aminek már Apponyi György mint tőkével rendelkező nagybirtokos is részese volt.

1856 tavaszán a magyar nagybirtokosok angol és francia vállalkozókkal folytattak tárgyalásokat a Dunántúlt behálózó vasútról, amely az osztrák vasútba is bekapcsolódik. A társulás augusztusban kapott engedélyt a Buda–Nagykanizsa vonal megépítésére, majd ebből a kezdeményezésből 1856. október 8-án megalakult a Ferenc József Császár Keleti Vasúttársaság (Kaiser Franz Joseph Orientbahn), amelynek igazgatója Karl Ertzel lett, és a 15 tagú igazgatótanácsban Apponyi is helyet kapott.⁶⁵ Apponyi aktívan kivette a részét a munkából, 1857. április 16-án többek között Zichy Edmunddal audiencián járt a császárnál a keleti vasút ügyében.⁶⁶ Viszont a társaság a vállalt vonalak megépítését nem tudta teljesíteni, ezért az osztrák állam 1858 őszén beavatkozott:⁶⁷ felmerült a déli vasúttársasággal történő egybeolvasztása.⁶⁸ A Pester Lloyd szerint erről a vezetőséget meg sem kérdezték,⁶⁹ ezért Apponyi és Zichy Edmund lemondtak tisztségeikről a soron következő közgyűlés előtt,⁷⁰ amelyre 1858. november 10-én került sor, ahol arról folyt a vita, hogy fuzionáljanak-e a déli vasúttársasággal. A közgyűlésen Apponyi is felszólalt, beszédében kiemelte, hogy az előmunkálatok bizonyítják társaságuk létjogosultságát, és a feloszlást a társaság anyagi helyzete sem indokolja.⁷¹ A közgyűlésen megjelent külföldi részvényesek viszont a fúzió mellett nyilatkoztak, így a Ferenc József Keleti Vasúttársaság beolvadt a Császári Királyi Szabadalmazott Déli Állami Lombard–Velencei és Központi Olaszországi Vasúttársaságba, röviden a Déli Vasútba.⁷²

⁶⁴ Gazdacímtár 1897: 48–49.

⁶⁵ Röhl – KFJO 316, Vass 1978: 130. Az igazgatótanács további tagjai: Zichy György, Waldstein János, herceg Festetics György, Zichy Henrik, báró Cordon Ferenc, báró Frostboom-Brentano Antal József, báró Sina György Simon, báró Eskeles Dániel, báró Wodainer Móric, báró Mayer Cayetan, Rousseau d'Happoncourt Lipót, báró Ernst André, báró Mailet Károly és báró Pereire Izsák. Lovass 1986: 456–457; Frisnyák 2001: 41. A vasúttársaság alapító okiratát közli: *Die Presse* 1857. március 14. és Magyarországot illető Országos Kormánylap 1857. április 20.

⁶⁶ AT ÖStA HHStA ÖKäA Serie B 470.

⁶⁷ Vass 1978: 130.

⁶⁸ *Pesti Napló* 1858. október 12. és 15.

⁶⁹ *Fremden-Blatt* 1858. október 8.

⁷⁰ *Pesti Napló* 1858. november 5. és 6.

⁷¹ A beszédet kivonatolva közli: *Die Presse* 1858. november 11.

⁷² Vass 1978: 131; Frisnyák 2001: 44; *Gazdasági Lapok* 1858. november 18.

Apponyi más vonatkozásban is bekapcsolódott a vasútügybe: Békés megyei földbirtokosként érdekelt volt a szajol–arad–tövisi vasútvonal szárnyvonalainak kiépítésében.⁷³ Ezért nem meglepő, hogy Apponyi tíz évig volt a Tiszavidéki Vasúttársaság igazgatótanácsának tagja,⁷⁴ amelynek munkájában szintén aktívan részt vett. Az egyik ilyen nagyobb feladat, amelyet itt Apponyi elvégzett, a Szolnok–Arad Vasúttársaság feloszlásához kapcsolódott, amelynek képviselői 1856. áprilisi gyűlésükön úgy döntöttek, hogy feladataikat a bécsi székhelyű Tiszai Vasúttársaságra hagyják. Ezt a döntést és néhány tervet jóváhagyandó a Tiszai Vasúttársaság Apponyi vezetésével egy bizottságot küldött Albrecht főherceghez.⁷⁵ A vasútkérdésben való aktív részvételét mutatja az is, hogy az olasz vasúttársasághoz is kinevezték tanácsosnak mint a magyar résztvevők képviselőjét.⁷⁶

A vasútépítés mellett más intézmények működésében is érdekelt volt, például 1858-ban a Pesti Napló részvényese volt.⁷⁷ 1857 nyarán megalakult az Első Magyar Általános Biztosító Társulat részvénytársasági alapon, az alapítók között Apponyit is ott találjuk, Deák, Eötvös, Ürményi, Dessewffy, Somssich, Sennyey, Szécsen mellett.⁷⁸ Tíz részvénnyel rendelkezett, így szavazati joggal is bírt.⁷⁹ Továbbá 1859. februárban a Középponti Borkereskedő Társaság ülésén vett részt, amelyen Bécs–pesti Borkereskedő Társulattá történő alakulásról alkudoztak. Szintén ugyanekkor a Pesti Gyalu- és Szerfagyár tisztújításán a gyár igazgatóválasztmányának tagjául választották Deák Ferenc, Károlyi György és Fehr Vilmos mellett.⁸⁰

Apponyi tehát igyekezett a gazdasági életben is megtalálni és megragadni azokat a lehetőségeket, amelyek előre visznek – mind szűkebb értelemben az egyéni mezei gazdálkodást tekintve, mind pedig tágabb értelemben az egész ország gazdasági fejlődését illetően. Az viszont egyelőre nem állapítható meg pontosan, hogy ténylegesen mekkora és milyen aktivitást fejtett ki az egyes társaságokban, egyáltalán aktívan részt vett-e mindegyikben, vagy csak a nevét (és pénzét) adta ezekhez a vállalkozásokhoz.

---

⁷³ Edvi 1896: 73.

⁷⁴ *Die Presse* 1856. május 11; *Budapesti Hírlap* 1856. május 17; *Sürgöny* 1866. november 1.

⁷⁵ *Wiener Zeitung* 1856. április 15.

⁷⁶ *Die Neue Zeit: Olmüzer politische Zeitung* 1856. május 9.

⁷⁷ Berzeviczy 1922–1937: II. 164.

⁷⁸ *Die Presse* 1857. június 28; *Gazdasági Lapok* 1857. július 9. és 23; *Budapesti Hírlap* 1857. július 16; Berzeviczy 1922–1937: II. 370–371.

⁷⁹ *Pesti Napló* 1858. január 16.

⁸⁰ *Gazdasági Lapok* 1859. március 17.

MÉRLEG

Kortársai életútjával összevetve Apponyi pályáját, elmondható, hogy tipikusnak mondható arisztokrata életutat futott be mind a rendi, mind a polgári korszakban: jogi tanulmányok, vármegyei karrier, hivatalviselés, országgyűlési részvétel, részvétel a bizottsági munkákban, bekapcsolódás a közélet más színtereibe. Elvbarátaihoz képest atipikus, hogy Apponyi a rendi korszakban főhivatalnok volt, és emiatt nagyobb bejárása volt az udvarba, jobb kapcsolatokkal rendelkezett, míg a többiek közül csak Szógyény László töltött be hivatali állást második alkancellárként Apponyi mellett. Az átmenet időszakában mindegyikőjük vállalt valamilyen hivatalnoki állást is: Vay kancellár, Szógyény alkancellár, Sennyey a helytartótanács alelnöke, Majláth György tárnokmester, kivéve Dessewffy Emilt, aki viszont egyik korszakban sem vállalt hivatalt.

Apponyi szerepvállalásait a polgári korszakban nem övezte a várt siker, kudarcaihoz karaktere is hozzájárult: *nem volt vezető alkat*, míg a reformkor idején ott állt mögötte az udvar, az átmenet és a dualizmus idején egyre kevesebb hátszéllel nehezebben tudott érvényesülni, valószínűleg emiatt sem könnyelhetett el sikereket lap- és pártalapítóként. Inkább *elméleti politikus* volt, mintsem problémamegoldó, így nehezen állta volna meg a helyét egy mozgalom vezetőjeként vagy esetleg egy párt élén – állapíthatjuk meg mindezt utólag az események alakulásából. De milyennek látta ő maga saját ténykedését, vagy milyennek látták kortársai? Ez a kérdés egyéb szempontokat is felvet. Apponyi Györgytől kevés egodokumentum maradt fenn, így nehéz megállapítani, hogy pontosan milyen tényezők befolyásolták személyiségének, karakterének kialakulását, hogyan lett belőle *szorgálatkész* hivatalnok és *konzervatív* politikus. A kortársak visszaemlékezései adhatnak ehhez némi támpontot, bár a memoáriról személyétől függ, hogy méltató vagy kritizáló képet rajzol Apponyiról az utókor számára. A méltatók egyetértettek abban, hogy *kiváló szónok, szilárd jellemű, magasztos gondolkodás módú hazafi* volt, és emellett *családcentrikus*. Kívülállók számára *hüvös és rideg* személyiség, de családja számára *jószívű és szeretetreméltó* volt. Az országgyűléseken mindig *felkészült* beszédeire, ugyanakkor a spontán kérdések sem hozták zavarba, a fentebb bemutatott érvényesülési próbálkozásokban *kitartóan* a tőle telhető legtöbbet megtette az ügy sikeressége érdekében. Apponyi Albert visszaemlékezéséből tudjuk, hogy *mélyen vallásos* volt, gyermekeit is ennek megfelelően nevelte, s személye meghatározó példaként állt fia előtt annak ellenére is, hogy az 1870-es évektől politikai nézeteik távolodtak egymástól.

Apponyi György szerepvállalásaiból egy olyan konzervatív politikus képe rajzolódik ki, aki alkalmazkodik a kor kihívásaihoz, és a polgári korszakban már a politika mellett más utakon is keresi az érvényesülés lehetőségeit. Sosem maradt a háttérben, amikor pedig a politikai fórumokon nem hallatta a hangját, a gazdasági és társadalmi közéletben igyekezett

megragadni a lehetőségeket, és jó ideig az sem okozott számára nehézséget, amikor egyszerre több fórumon, több feladatra kellett koncentrálnia, és több szerepben kellett megfelelnie.

FORRÁSOK

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL)

D 185 1861: 29, 662, 1862: 307. Magyar Királyi Udvari Kancellária

D 284–G Magyarországi ügyek III. Tárcanélküli magyar miniszter

P 90–5/e–2.–No.6. Dessewffy család Acta publica

P 90–5/e–11.–No.7.

Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ Kézirattára (MTA KIK Kt)

RAL K 1307 1858–1899 Régi Akadémiai Levéltár

Esztergomi Prímási Levéltár (EPL)

Simor János titkos levéltára, Apponyi György levelei 1872–1879.

Österreichisches Staatsarchiv Haus-, Hof und Staatsarchiv (ÖstA HHStA)

Oberstkämmereramt Allgemeine Akten Serie B 470., 496.

Hofarchive Leopold-Orden 49. Nr. 75.

Kabinettsarchiv Reichsrat Verstärkter Reichsrat Präsidial 1860: 88.

Ministerium des Äußeren Informationsbüro BM-Akten 1865: 565.

[Ludassy Mór:] *Drei Jahre Verfassungsstreit. Beiträge zur jüngsten Geschichte Österreichs.* Lipcse, 1864.

Kaiser-Franz-Joseph-Orientbahn szócikk. In: Freiherr von Röll: *Enzyklopädie des Eisenbahnwesens*, Band 6. Berlin, Wien, 1914.

Képviselőházi napló 1865. 1–5. kötet. Szerk.: Greguss Ágost Pest, 1866–1868.

Főrendiházi napló 1865. Szerk.: Greguss Ágost Pest, 1869.

Emléklapok vajai báró Vay Miklós életéből. Bev.: Lévy József. Budapest, 1899.

Kecskeméthy Aurél naplója 1851–1878. S. a. r. és bev. Rózsa Miklós. Budapest, 1909.

Szögyény 1903–1918: *Idősb Szögyény-Marich László országbíró emlékiratai.* I–III. kötet. Budapest.

Kempen 1931: *Das Tagebuch des Polizeiministers Kempen von 1848 bis 1859.* Bev. és s. a. r.: Joseph Karl Mayr, Wien und Leipzig, 1931.

Akadémiai Almanach, 1858–1899.

Magyar Akadémiai Értesítő, 1856, 1858.

Magyarországot illető Országos Kormánylap, 1857.

Országos Magyar Kir. Statisztikai Hivatal (szerk. és kiad.): *A Magyar Korona országainak mezőgazdasági statisztikája II. Gazdacímtár*. Budapest.

- Budapesti Hírlap*, 1853, 1855, 1856, 1857.
Budapesti Közlöny, 1871, 1875, 1876, 1885, 1890.
Deutsche Allgemeine Zeitung, 1854, 1856.
Die Debatte, 1864, 1865.
Die Geißel, 1850.
Die Neue Zeit: Olmüzer politische Zeitung, 1856.
Die Presse, 1852, 1853, 1856, 1857, 1858.
Fővárosi Lapok, 1865, 1873, 1888, 1890, 1894.
Fremden-Blatt, 1858.
Gazdasági Lapok, 1857, 1858, 1859.
Katholikus Néplap, 1855, 1856.
Ost Deutsche Post, 1853, 1854.
Pesti Hirnök, 1865.
Pesti Napló, 1853, 1858, 1860, 1861.
Politikai Ujdonságok, 1860, 1861, 1865.
Preßburger Zeitung, 1850.
Religio, 1850.
Sürgöny, 1866.
Wiener Zeitung, 1853, 1854, 1856, 1859.

HIVATKOZOTT IRODALOM

- Berzeviczy Albert 1922–1937: *Az abszolútizmus kora Magyarországon. 1849–1865*. I–IV. kötet. Budapest.
- Czinege Szilvia 2013: *Gróf Apponyi György közéleti pályája a reformkorban – egy hivatalnok-politikus portré*. (PhD-disszertáció) Debreceni Egyetem, Debrecen.
- Deák Ágnes 2005: „Kiegyenlítési program-kovácsaink”, 1861–1865. *Századok* (139.) 3. 695–732.
- Deák Ágnes 2007: Ludasi Mór és a bécsi titkosrendőrség az 1860-as években. In: Ress Imre – Szabó Dániel (szerk.): *A Lajtán innen és túl: elektronikus ünnepi tanulmányok Somogyi Éva 70. születésnapjára*. Budapest.
- Edvi Illés Sándor 1896: *A magyar királyi államvasutak és az üzemükben levő helyi érdekű vasutak áruforgalmi viszonyai* 2. kötet. Budapest.

- Fazekas Csaba 2002: Katolicizmus és konzervativizmus a XIX. századi Magyarországon. *Múltunk – Politikatörténeti folyóirat* 47. 427–475.
- Frisnyák Zsuzsa 2001: *A magyarországi közlekedés krónikája 1750–2000*. Budapest.
- Haan Lajos 1866: *Békés Csaba mezővárosa hajdanáról 's mostani állapotjáról*. Pest.
- Karácsonyi János 1896: *Békésvármegye története*. II. kötet h. n.
- Klopp, Wiard 1930: *Leben und Wirken des Sozialpolitikers Karl Freiherrn von Vogelsang*. Wien.
- Komlóssy Ferenc 1896: *Az Esztergom főegyházmegyei római katolikus iskolák története*. Esztergom.
- Kónyi Manó 1903: *Deák Ferencz beszédei* 1–6. Budapest.
- Lovass Gyula 1986: Megy a gözös Kanizsára... *Élet és Tudomány*. 15. 456–457.
- Lőrinczi István 1893: *Magyarország nagybirtokosai*. Szatmár.
- Márkus György (szerk.) 1936: *Magyar városok és vármegyék monográfiája 19. Békés vármegye*. Budapest.
- Németh József (szerk.) 1893: *Magyarország nagybirtokosai*. Budapest.
- Paupier, Kurt 1960: *Handbuch der österreichischen Pressegeschichte 1848–1959*. Band I–III. Wien.
- Réthy Zsigmond – Kiss László – Miklya Jenő 2000: *Gerendás története*. Gerendás.
- Rózsa, Mária 2015: *Presse und Buch: Österreichisch-ungarische Berührungspunkten in gedruckten Quellen des 19. Jahrhunderts*. *Studien zur Literaturwissenschaft* Band 10. Herne.
- Sashegyi Oszkár 1965: *Az abszolútizmuskori levéltár*. Budapest.
- Schlitter, Hans 1920: *Versäumte Gelegenheiten. Die oktroyierte Verfassung vom 4. März 1849. Ein Beitrag zu ihrer Geschichte*. Zürich–Wien–Leipzig.
- Szilágyi Adrienn 2018: *Az uradalom elvesztése. Nemesi családok a 19. századi Békés megyében*. Budapest.
- Tóth László 1933: Vogelsang és a magyar konzervatív politika 1867 után. In: Szekfű Gyula (szerk.): *Emlékkönyv Károlyi Árpád születése nyolcvanadik fordulójának ünnepére, 1933. október 7.* Budapest, 512–535.
- Vass Előd 1978: A dunántúli vasútépítések kezdetei. 1828–1868. In: Farkas Gábor (szerk.): *A Dunántúl településtörténete III. 1848–1867 – Településtörténeti konferencia anyaga*. Veszprém, 127–133.

GYÖRGY APPONYI, CARREER, OPPORTUNITIES

by Szilvia Czinege

Summary

György Apponyi is one of the few Hungarian aristocrats who was an important figure in the political life of Hungary in several periods of the 19th century. His career in the first decades of the 19th century was interrupted by the Revolution and the War of Independence, but he continued to seek opportunities for advancement. During the period of transition, he and his conservative comrades worked together to influence Hungary's destiny, and with the advent of the Compromise, to assert their own principles, which culminated in the founding of a party in the early 1870s. Besides involvement in national politics, he also sought and seized opportunities in social and economic life which he considered compatible with his principles and which could help him in his objectives. Moreover he was the owner and columnist of two newspapers, one that stipulated the Compromise in 1867, and another that served were political ambitions as a party leader. Furthermore, his involvement in national economic policy through the construction of the railways was another opportunity for him to give voice to his ideas. Apponyi was a conservative politician, yet he adapted to the challenges of the times and tried to assert himself in several areas.

Keywords: conservatism, politics, aristocracy, press